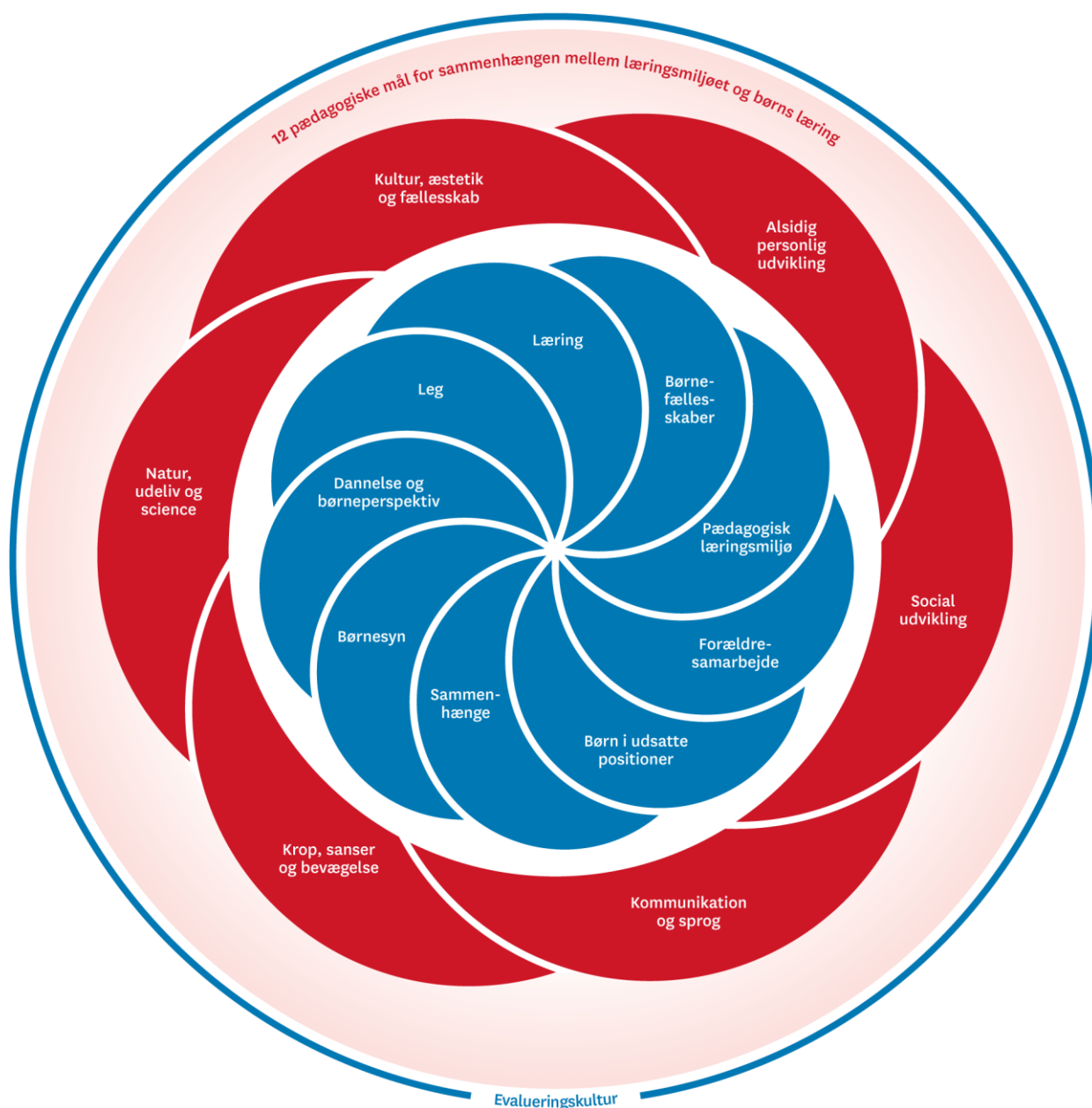

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for vores pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen er et levende dokument, som kort beskriver vores pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde

Ramme for udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt de seks læreplanstemaer og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring.

Rammen for at udarbejde den pædagogiske læreplan er dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelse samt den tilhørende bekendtgørelse. Loven og bekendtgørelsen er udfoldet i

publikationen [*Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold*](#). Publikationen samler og formidler alle relevante krav til arbejdet med den pædagogiske læreplan og er dermed en forudsætning for at udarbejde den pædagogiske læreplan. Derfor henvises der gennem skabelonen løbende til publikationen. På sidste side i skabelonen er der yderligere information om relevante inspirationsmaterialer.

Hvem er vi – Lilleskovens børnehave og dagpleje

Velkommen til dagtilbuddet Als Nord

Dagtilbud Als Nord består af Dagplejen i Als Nord, 6 børnehaver, 1 vuggestue og 6 dagplejegrupper som er placeret i skoledistrikt Nordalsskolen og Nørreskovskolen. Dagtilbud Als Nord har en mangfoldighed af familier, der kommer fra forskellige kulturelle baggrunde.

Der er en bestyrelse i området, som består af forældre og personale repræsentanter fra alle afdelinger.

Als Nord's afdelinger er:

Gammeldam Børnehus

Lilleskovens Børnehave

Guderup Børnehave

Stevning Børnehus

Nørreskovens Naturbørnehave

Børnebyen som består af vuggestue og børnehave

2 dagplejegrupper som er tilknyttet Lilleskoven

1 dagplejegruppe tilknyttet Gammeldam Børnehus

1 dagplejegruppe tilknyttet Børnebyen

1 dagplejegruppe tilknyttet Stevning Børnehus

2 dagplejegrupper tilknyttet Guderup Børnehave

Dagtilbuddet er ledet af en dagtilbudsleder og 5 daglige pædagogiske ledere. Denne ledelsesorganisation tager højde for kompleksiteten i forskellige ledelsesudfordringer i vores afdelinger, således at det sikrer sikker organisationsudvikling, pædagogfaglig udvikling og driftsudvikling.

Dagtilbud Als Nord strækker sig geografisk over Nordborg – Havnbjerg - Stevning og Guderup by. Fælles for os alle er, at vi arbejder professionelt med udgangspunkt i Dagtilbudsloven.

Vi arbejder alle med de pædagogiske læreplaner og vægter metodefrihed og forskellighed i vores enheder. Vi reflekterer og udvikler vores praksis på mange forskellige måder i område Als Nord. Vi tager udgangspunkt i det vi ved, nemlig at gode relationer og det at være en del af fællesskabet skaber glade børn og et godt selvværd.

Den styrkede pædagogiske læreplan målrettes i forhold til lokale udfordringer, hvor personalets styrker og kompetencer bringes i spil. I Als Nord, arbejder vi helheds- og procesorienteret, hvilket betyder, at vi interesserer os for barnet og dets familie. Et godt og konstruktivt samarbejde med forældrene understøtter det enkelte barns udvikling og lyst til at lære og være nysgerrig på livet og i forhold til de godkendte politiske mål samt egne indsatsområder på tværs af afdelingerne med den daglige pædagogiske leder som projektleder. Dette gør, at de pædagogiske ledere får mere tid til pædagogisk ledelse af kerneopgaven ude hos personale, børn og forældre. Vi har fokus på personalets kompetencer i forhold til vidensdeling og undervisning og muligheden for, at man som ansat i dagtilbuddet også bidrager med viden i de andre afdelinger. Dette er med til at udvikle dagtilbud af høj kvalitet.

Lilleskovens Børnehave værdigrundlag

Vores mission:

Gennem et udviklende miljø skaber vi glade og robuste børn, der kan mestre eget liv.

Vores vision:

I overensstemmelse med vores værdier vil vi være en innovativ og kvalitetsbevidst børnehave, der giver børn omsorg og en professionel faglig dagligdag.

Dette sker med udgangspunkt i det enkelte individ og bygger på høj faglig ekspertise, hvor resultatet er optimale og gennemskuelige løsninger.

Vores værdier

Engagement:

Vi er ægte, helhjertede og engageret i vores arbejde. Vi følger samfundets og vores professionelle faglige udvikling. Vi udvikler metoder og skaber derigennem holdbare faglige fundamenterede løsninger.

Samarbejde

Vi indgår i et forpligtende samarbejde for, at opnå størst udnyttelse af vores viden, kompetencer og ressourcer og dermed skabe høj trivsel.

Anerkendelse:

Vi vil møde alle ligeværdigt hvor det enkelte menneske er og se dets styrker, ressourcer og kompetencer.

Dialog:

Vi vil gennem dialog sikre en fordomsfri udveksling af meninger og derved skabe forståelse og indsigt!

Respekt:

Vi behandler alle ærligt og troværdigt. Vi tager udgangspunkt i det enkelte barn og familie, deres situation og relation til os og møder dermed hinanden fordomsfrit, positivt og med respekt for hinandens forskelligheder.

Kvalitet:

Vi vil sikre en høj kvalitet i børnehaven Lilleskovens børnehave, igennem konstant faglig udvikling, erfaring, skriftlig dokumentation samt kommunikative kompetencer.

Relation:

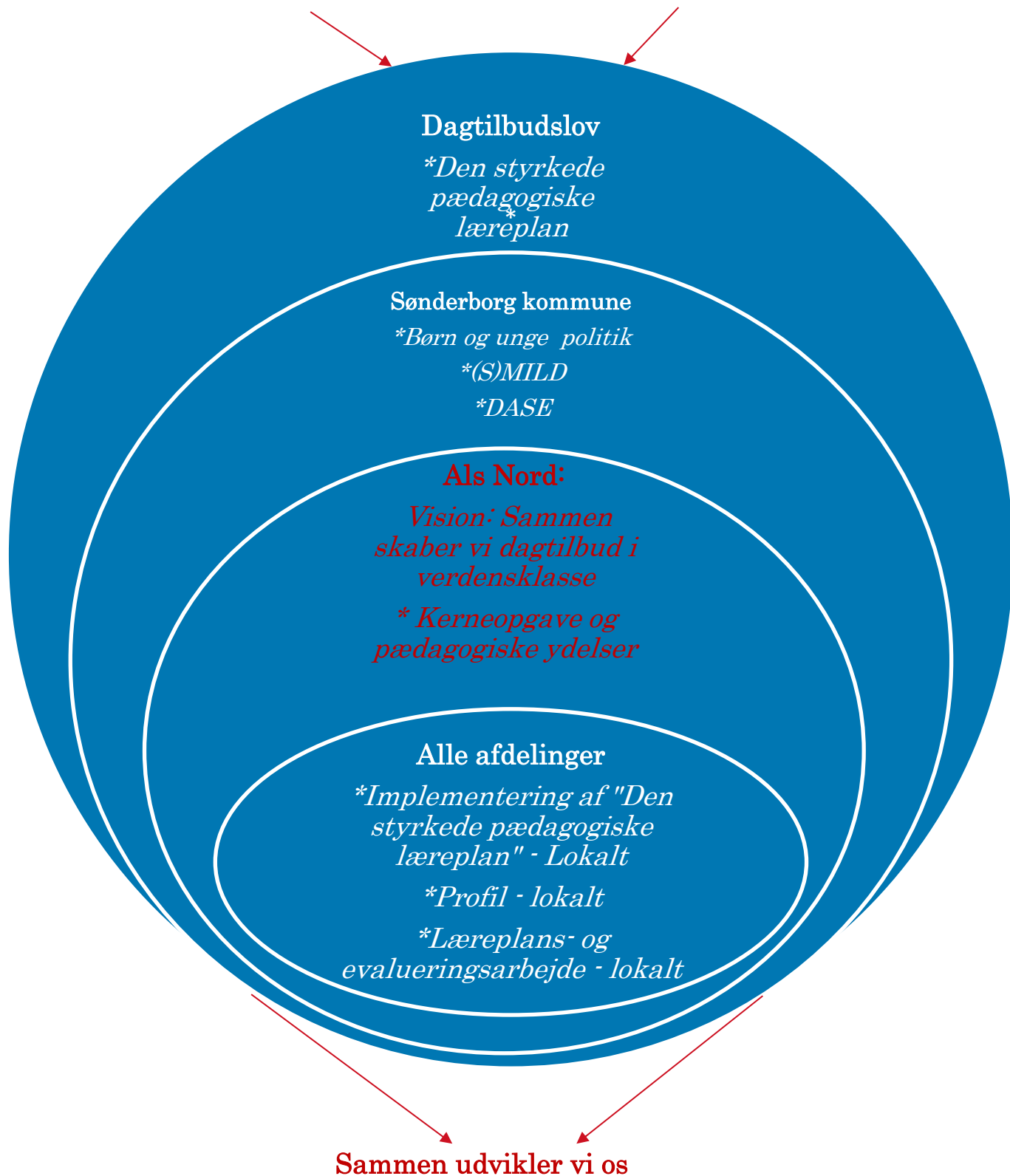
Vi er sammen for, at opnå en positiv og konstruktiv relation. Vi skaber tillid, tryghed og drager omsorg – også når det er svært og opnår derigennem resultater.

Ansvarlighed:

Vi tager ansvar for det enkelte barn, hinanden og opgaven. Vi vil sikre at indfri forventninger og at rammen for at gøre dette er til rådighed.

Hvem er vi:

Det er i fællesskaberne læring sker
Viden får man mere af ved at dele den

Se Sønderborg kommunes hjemmeside.

Lilleskovens Børnehave

Vi er en kommunal daginstitution i Sønderborg kommune, som i 2021 er normeret til 63 børnehavebørn i alderen 2.9-6 år + 6 børn på vores specialstue Mariehønen for visiterede børn i alderen 0-6 år så i alt er vi 69 børn i Lilleskovens børnehave. Derudover er der tilknyttet 9 dagplejere med i alt 36 børn.

Vores børnehave ligger på Mads Clausensvej 103, 6430 Nordborg, som er tæt på Nordalsskolen som vi i et tæt samarbejde med. Vi er en multikulturel institution, der ser en stor styrke i at arbejde med både danske og flerkulturelle familier. Vores nærmiljøet tilbyder både, sø, strand og skov som vi inddrager i vores hverdag.

Vores børnehave ligger i et skønt område placeret midt i en lille skov, med massere af naturoplevelser og muligheder. Vi har en dejlig stor legeplads med rigtig mange sjove og udfordrende legeredskaber, en fantastisk cykelbane, legehuse, en lille amfiscene, frugtplantage, stort bålhus og bålplads. Der er de bedste muligheder for, at børnene kan lege gemme, trille ned af bakke, gynge, rutsje, bygge huler, lede efter dyr og meget meget mere!

Vores fantastiske udearealer indbyder til børns leg og udforskning af naturen omkring os. Noget som vi i Lilleskovens børnehave mener, er vigtigt for børns trivsel, udvikling og læring. Derfor har vi også valgt, at benytte udearealerne samt udeliv alt det vi kan også i forhold til pædagogiske planlagte aktiviteter.

I børnehaven er børnene delt på 3 stamgrupper, Græshopperne og Brumbasserne, som er de yngste og mellemste børn og Guldsmedene som er de ældste børn. Derudover har vi Mariehønen, som der den fjerde stamgruppe i huset, hvor der er 6 visiterede børn i alderen 0-6 år.

Vi er et fleksibelt hus, der arbejder sammen på tværs i huset. Der tages højde for børns venskaber og relationer på tværs af grupperne, så børnene har mulighed for at lege med venner fra andre grupper.

Det overordnede mål for Lilleskovens børnehave er at skabe et miljø, hvor trivsel, tryghed og udvikling er nøgleordene, for såvel børn som voksne.

Vi ønsker, at møde barnet hvor det er og bruger os selv, som voksne der tilbyder tryk-
hed, nærvær og omsorg i samspillet med barnet – børnene. Det betyder også, at vi me-
ner, at kun ved at behandle børnene forskelligt, at vi på længere sigt er med til, at
give dem lige vilkår. Personale, forældre og børn er med skabere af en fælles kultur
for Lilleskovens børnehave.

Vores pædagogiske aktiviteter er planlagt i et årshjul som går fra maj – april som ta-
ger dets udgangspunkt i læreplanerne.

Pædagogisk grundlag

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i et fælles pædagogisk grundlag.”

”Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kendetegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i alle dagtilbud i Danmark.”

De centrale elementer er:

Børnesyn: Det at være barn har værdi i sig selv.

Dannelse og børneperspektiv: Børn skal høres og tages alvorligt, som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.

Leg: Legen har værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.

Læring: Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.

Børnefællesskaber: Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.

Pædagogisk læringsmiljø: Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.

Forældresamarbejde: Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.

Børn i udsatte positioner: Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.

Sammenhæng til børnehaveklassen: Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.”

De centrale elementer i det pædagogiske grundlag

- **Børnesyn**
- **Dannelse og børneperspektiv**
- **Leg**
- **Læring**
- **Børnefællesskaber**

I Lilleskovens børnehave tager vi udgangspunkt i det enkelte barn og i den anerkendende tilgang og med en viden om, at det er i relation til hinanden at vi alle udvikler os og trives. At være barn, har stor værdi i sig selv. Børn skal ikke alene forberedes på at blive voksne, men også støttes og værdsættes i de første år.

Det gode børneliv, med plads, tid, rum og ro til at være børn, forudsætter nærværende, omsorgsfulde, anerkendende voksne omkring børnene. Forskellige parametre kan gøre at vores børn har behov for forskellige understøttende tiltag. De voksne skal se det enkelte barns ressourcer, så barnets kompetencer kan udfolde sig. Barnet lærer hele dagen, og den voksne må overveje sin position: foran, ved siden af eller bagved. Børn er forskellige, de udvikler sig i forskellige tempi, og vi kan kun behandle børn ens ved at behandle dem individuelt.

Med udgangspunkt i overbevisningen om forskellighed tilpasser vi vores krav efter formåen. Vi er tydelige og kærlige – også når vi siger nej der har vi fokus på at fortælle børnene, hvad vi vil have dem til i stedet for og give ny vejledning og handlemuligheder.

Vi skaber rammer og læringsmiljøer, der muliggør at børnene oplever nærhed og trivsel. Børnene ses som aktive medskabere af deres dagligdag, som det pædagogiske personale er ansvarlige for at rammesætte. Børnenes bidrag og deres medbestemmelse er væsentlige og vigtige elementer i det pædagogiske arbejde. Både når der er tale om planlagte aktiviteter, spontant opståede situationer, leg og rutinesituationer.

Vi arbejder ud fra relations psykologi som bygger på et humanistisk, eksistentielt grundlag og er en integrering af filosofisk, sociologisk og psykologisk viden og teori, som tager udgangspunkt i relationens betydning for menneskelig udvikling, læring og trivsel.

Børn med særlige behov:

Da der kan være en stor spredning i børnegruppen i forhold til børn med særlige behov er det vigtigt, at vi observerer og udreder disse børn for bedst muligt at kunne give dem de udviklingsmuligheder som det enkelte barn har brug for.

Social inklusion:

Inklusion kan foregå alle steder og for os handler inklusion om at høre til – at vi alle indgår i forpligtende fællesskaber, hvor alle regner med en og at vi er afhængige af hinanden og sætter fokus på de kompetencer, ressourcer og færdigheder som den enkelte har.

Social inklusion er udvikling af fællesskabet, så det afspejler alle børns grundlæggende behov for at blive anerkendt og set som ligeværdige deltagere i deres liv og hverdag i Lilleskovens børnehave.

Inklusion handler om hvordan vi skaber fællesskaber, der giver den enkelte mulighed for at deltage i det sociale liv. Vores mål er at børnene her i Lilleskovens børnehave udvikler selvværd og lærer at indgå i sociale fællesskaber, så de udvikler respekt, forståelse og tolerance for andre mennesker.

I udarbejdelsen af vores læreplan har det været vigtigt for os at se på hvilke børn vi har i børnegrupperne, hvad vores mål for læring er, hvilket menneskesyn og udviklingssyn vi har, samt hvilke muligheder vi har både med hensyn til personale og de fysiske rammer.

Vi er i børnehaven og i dagplejen i gang med et uddannelsesforløb ”Inkluderende fællesskaber” med undervisning fra VIA. Undervisningen er fra august 2020-september 2021.

Dannelse og børneperspektiv

Dannelse, ligestilling og demokrati medtænkes i vores daglige pædagogiske praksis. Pædagogerne sætter de ydre rammer for den kultur og det normsæt, der skal danne grundlaget for vores arbejde bl.a. med inkluderende fællesskaber, som vi anerkender som grundlæggende værdi i vores hus. Børnene har forskellige behov for strukturer, konkrete mm, og pædagogerne skal sikre, at alle børns behov understøttes for at skabe mening samt tryghed for den enkelte.

Børnene skal opleve at have medindflydelse på deres dagligdag og de daglige aktiviteter og rutiner, som skal opleves meningsfulde for barnet. Det pædagogiske personale

skal invitere barnet til at være aktivt deltagende, så barnet selv er med til at skabe sin læring og deltagelse i demokratiske sammenhænge, som vi er ansvarlige for at skabe rum for.

Leg

Børn leger for at lege. Vi ved også, at børn lærer, når de leger. Legen har værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af vores hus. Legen er grundlæggende for børns sociale og personlige læring og udvikling og legen fremmer blandt andet fantasi, virkelyst, sproglige kompetencer, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet. Nogle gange/måske ofte skal legen støttes, guides og rammesættes, for at alle børn kan være med, og for at legen udvikler sig positivt for alle børn.

- Vi understøtter børnene i deres leg, både to-og-to og i grupper.
- Vi sætter legeaktiviteter i gang, som kan danne ramme om flere børn/en gruppe.
- Vi danner gode legemiljøer og giver legen både tid og rum.
- Vi er opmærksomme på vores rolle i legen, foran, ved siden af eller bagved.
- Vi laver legegrupper ud fra didaktiske overvejelser.
- Vi hjælper børnene med at komme fornuftigt ind i og ud af legen med hinanden.
- Vi støtter børnene sprogligt med at komme konstruktivt igennem konflikter.
- Vi understøtter de legerelationer, som opstår spontant på tværs af grupper og afdelinger.

Læring

Vi forstår begrebet læring meget bredt. Læring sker f.eks. gennem leg, relationer, aktiviteter og ved at blive udfordret. Vores pædagogiske læringsmiljø handler om, at fremme børns kropslige, følelsesmæssige, sociale og kognitive udvikling og forståelse.

Læring finder sted i alle sammenhænge i dagligdagen og kan ikke kun reduceres til en pædagogisk planlagt aktivitet. Læring opstår gennem rutiner og gentagelser. Læring opstår når man prøver, ”fejler”, og prøver igen.

I de planlagte aktiviteter, er den voksne opmærksom på fokuspunktet, men justerer sig i forhold til børnenes perspektiv, initiativ og ressourcer. Det samme gør sig gældende, når der arbejdes ud fra konkrete mål for det enkelte barn f.eks. handleplaner.

Børnefællesskaber

Leg, dannelse og læring sker i fællesskaber, som det pædagogiske personale rammer sætter. Relationer og venskaber er afgørende, alle børn skal have mulighed for at være en del af fællesskabet og blive respekteret og lyttet til. Der skal være plads til, at det enkelte barn både har mulighed for at vise initiativ og kan være aktivt deltagende, samtidig med at der skabes rum for nye relationer og afprøvning af forskellige positioner. Det pædagogiske personale har opmærksomhed på at skabe balance mellem individ og fællesskab. Ligesom pædagogen skifter mellem forskellige positioner, gør børn det samme. Nogle gange er barnet igangsætter, andre gange er barnet deltagende, indordner sig og indgår kompromis, og andre gange er barnet observerende.

Samarbejde med forældre om børns læring

Hvordan samarbejder vi med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring?

Det pædagogiske læringsmiljø er til enhver tid tilpasset det behov, det enkelte barn eller børnegrupper har. Vi tilbyder børnene forskellige aktiviteter og legemuligheder tilpasset deres udviklingstrin under gradueret voksenstyring.

I Lilleskovens Børnehave gør vi os aktivt tanker om, hvordan vi gør de tilgængelige legetilbud mest interessante og indbydende ift. læring. Vi tilbyder f.eks. køkkenkrog, læsekrog, bygge/konstruktionsområder, udeværksted, have mm. Vi har fokus på, hvordan legen udvikler sig over tid, for dermed at blive bevidste om, hvordan vi bedst kan variere legesystemerne. I det omfang det giver mening, gør vi børnenes aktivitetsmuligheder visuelt tilgængelige, og har øje for, at børnene så meget som muligt har mulighed for at være selvhjulpne.

Vi tilbyder forskellige spil, læringsopgaver, træ, modellervoks, perle/tegne/male/klippe opgaver mm ved bordet. Her er der mulighed for at tilpasse niveauet til det enkelte barn, som samtidigt oplever det sociale fællesskab omkring bordet. Der er ligeledes mulighed for, at børnene lader sig inspirere af hinanden og nye ideer, færdigheder mm opstår.

Vores læringsmiljøer er ofte funktionsfleksible. F.eks. bliver motoriksalen på nogle tidspunkter brugt til motorisk træning, til andre tider bliver der leget med udklædningstøj og danset til musik, der bliver leget fælles sanglege eller fælles samling. Vi er bevidste om, at vi pædagoger faciliterer læringsmiljøerne, og at vi afhængig af bør-

negruppe ofte er den primære drivkraft i læringsmiljøet. Det sociale læringsperspektiv i børnemiljøet er en vigtig faktor. Vi søger at tilrettelægge legemiljøerne, så børnene får mulighed for at lade sig inspirere af og spejle sig i hinanden. Dette giver mange gode dannelsesperspektiver.

Ved behov etablerer vi derudover læringsrum for et enkelt barn eller en mindre børnegruppe, ud fra individuelle mål for læring. Dette kan f.eks. være små grupper for kommende skolebørn, hvor børnene på tværs af huset mødes omkring specifikke temaer. Det kan være individuel sprogstimulering eller motorisk træning, små legegrupper på tværs af afdelingerne mm.

Vi er bevidste om værdien af udearealer og naturen som læringsmiljøer, da de ofte tilbyder helt andre rammer, uden de begrænsninger et indendørs miljø sætter.

Vi er et hus præget af stor forskellighed i børnenes familier. Der er mange forskellige sociale og kulturelle baggrunde og dermed forskellige hverdagsliv. For forældrene betyder det, at de kan have meget forskellige behov og forudsætninger, for at kunne deltage og bidrage i forældresamarbejdet. Derfor er et godt forældresamarbejde et samspil, som tilpasses familiens behov. Pædagogerne tager altid udgangspunkt i den enkelte families situation, kultur og behov og skaber mulighed for, at alle forældre og børn kan deltage i fællesskabet.

En tillidsfuld relation mellem forældre og pædagoger er afgørende, så vi kan være en ressource i deres barns liv og udvikling, og vi kan møde forældrene i både lette og svære situationer omkring barnet. Tilliden opbygges bl.a. ved at give forældrene indsigt i vores pædagogiske faglighed og i det pædagogiske læringsmiljø, vi hver dag skaber for børnene.

Som kommunikation mellem børnehuset og forældre, anvender vi lige nu Nembar, som overgår til AULA fra foråret 2021, der er fælles kommunikationsplatform for dagtilbud og skoleområdet i Sønderborg Kommune. Her finder forældrene informationer som f.eks. nyhedsopslag, madplaner, månedsplaner, dokumentation og billeder fra børnehuset og de enkelte grupper.

Vi arbejder med at styrke indsatsen omkring børns trivsel, udvikling og læring og hvis et barn er i vanskeligheder, så har de voksne ansvaret.

Som en del af indsatsen trivselsvurderes alle børn i alderen 0-6 år 2 gange årligt, samt sprogvurderes ca. en gang årligt fra de er 3 år. Vi har fokus på sundhed, læring og trivsel og arbejder målrettet, systematisk og tværfagligt med at styrke barnets trivsel ved at sætte ind på et tidligt tidspunkt, når et barn er udfordret.

Til dokumentation af de pædagogiske tiltag og indsatser i anvendes IT-plattformen Hjernen og Hjertet, som er en digital platform, der samler pædagogiske redskaber og dokumentation, samt de redskaber, som inviterer til et forældresamarbejde omkring barnets og børnegruppens trivsel, udvikling og læring. Her kan bruges en dialogprofil. Trivselsvurderingen skal være med til at styrke dit barns trivsel, læring og udvikling på et så tidligt tidspunkt som muligt, ved at holde fokus på inkluderende miljøer og barnets ressourcer.

Forældre er den vigtigste ressource i barnets og vil blive inddraget som samarbejdspartner, når det handler om barnets udvikling og trivsel. Der afholdes forældresamtaler ud fra et individuelt behov. Samtalerne tager udgangspunkt i barnets trivsel hjemme og i børnehaven eller dagplejen.

Børn i udsatte positioner

Hvordan skaber vi et pædagogisk læringsmiljø, der tager højde for og involverer børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes?

Børn med særlige udfordringer kan visiteres til en plads på Mariehønen, hvor der foregår et udvidet forældresamarbejde bl.a. med en daglig dialog omkring deres barn. Der afholdes handleplansmøder 2 gange årligt i februar og september, hvor samarbejdspartnere som ergoterapeut, fysioterapeut, talepædagog og psykolog deltager eller andre som har en relevant betydning eller opgave i barnets liv. Her drøfter vi i fællesskab, hvordan vi i samarbejde arbejder med deres barns fokuspunkter.

Fællesarrangementer er en fast del af vores forældresamarbejde. Det kan være sommerfest, bedsteforældedag, julearrangement, fælles forældremøder, forældre kaffe, arbejds eftermiddage mv. Her er anledning til at forældrene lærer hinanden og det pædagogiske personale at kende. Dette er blandt andet vigtigt for at skabe et inkluderende fællesskab for både børn og voksne.

Lilleskoven har et forældreråd bestående af fem forældrerepræsentanter samt en forældrerepræsentant fra Mariehønen, to suppleanter, en medarbejderrepræsentant og lederen fra børnehuset. Der er valg til forældrerådet på generalforsamling hvert år i maj. Deres opgave er bl.a. at udarbejde principper for samarbejde mellem børnehuset og alle forældre.

Sammenhæng og gode overgange

Sammenhæng i barnets overgang fra dagpleje/vuggestue til børnehave og børnehave til SFO/skole.

Forskning peger på, at forældrenes involvering i arbejdet med børnenes udvikling er helt afgørende for at læring lykkes, derfor har vi i Brobygningen også sat fokus på, at forældrene involveres.

Overgang dagpleje til børnehave:

I Lilleskovens Børnehave har vi en gæstedagpleje, som er beliggende i børnehaven. I gæstedagplejens lokaler er alle dagplejebørn i legestuen og de bliver passet i gæstedagplejen når barnets dagplejer holder fri, har ferie eller er syg. Så barnet altid er i et kendt, forudsigeligt og trygt miljø. Derudover kommer dagplejerne på besøg i børnehaven inden barnet starter, så det er fortrolig og tryk ved børnehaven allerede inden start.

Det betyder at der i overgangen fra dagpleje til børnehave er et samarbejde meget tidligt i barnet liv, så det langt inden at barnet starter i børnehave er kendt og fortrolig med Lilleskoven. Brobygning skaber mening, når de fagprofessionelle omkring barnet samarbejder og i fællesskab formulerer og kvalificerer den bedste model, med det bedste indhold til gavn for barnets trivsel, udvikling og læring.

Overgang fra børnehave til skole:

Vi har brobygning med Nordalsskolen, som er vores distriktsskole. Allerede når barnet er Guldsmed fra året inden at barnet skal i skole har vi fast en gang om måneden besøg fra en børnehaveklasselærer, så vi har et etableret og gensidigt meget positivt samarbejde imellem børnehave og skole. Vi har møder og aktiviteter med hinanden så Nordalsskolen bliver kendt og fortrolig inden barnet starter i skole.

Øvrige krav til indholdet i den pædagogiske læreplan

Hvordan inddrager vi lokalsamfundet i arbejdet med at skabe pædagogiske læringsmiljøer for børn?

I Lilleskovens børnehave bruger vi nærmiljøet aktivt i den pædagogiske praksis. Når vi er på ture ud af huset, er turen i sig selv en del af den pædagogisk aktivitet. Stederne vi inddrager, kan vi komme til ved gå eller køre i bus.

I nærmiljøet bruger vi

- Legepladser
- Skolen
- Kirken
- Naturen generelt som Skov, å, vandløb, strand, søer osv
- Danfoss Universe

Derudover tager vi på ture ud af huset og med de ældste børn tager væk fra nærmiljøet i Nordborg som Sønderborg, stranden i Fynshav, Augustine i Augustenborg, Dybbøl Mølle, Dyvig osv.

De seks læreplanstemaer

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i seks læreplanstemaer samt mål for sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring. Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer.”

- **Alsidig personlig udvikling**
- **Social udvikling**
- **Kommunikation og sprog**
- **Krop, sanser og bevægelse**
- **Natur, udeliv og science**
- **Kultur, æstetik og fællesskab**
- **Evalueringskultur**

Alsidig personlig udvikling

”Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter, engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.”

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed, og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber.

Hvad vil vi, at børnene skal lære/udvikle?

- Det er en forudsætning for al læring at børnene føler sig trygge.

- De føler sig værdifulde, som den de er. At de har værdi nok i sig selv.
- At de bliver fortrolig med egne følelser og kunne sætte ord på dem. At de lærer sig selv at kende.
- Få øje på og rumme andres følelser.
- Få erfaring for og erkende at vi er forskellige - og at vi hver især kan noget forskelligt.
- Lære at give plads til andre - og vide at man er en del af et større fællesskab.
- Opleve at være en del af fællesskabet og at man har en vigtig stemme heri.
- Få erfaring med: Hvad er god stil? Både inden for dagtilbuddet og udenfor murene.
- At de udvikler selvværd og får selvtillid.

Hvordan gør vi det?

- Kropslighed og berøringer er vigtige redskaber når børn skal føle sig trygge. Vi krammer og masserer - og der er altid plads på skødet, i en tryk favn.
- Vi spejler børnene og hjælper med at sætte ord på deres følelser.
- Støtter børnene i at være selvhjulpne, så de mestrer mest muligt selv. Det de kan selv, skal de selv.
- Vi giver tid og plads til alle følelser. Det kræver nærværende voksne som er til stede med børnene - også i den frie leg.
- Vi møder børnene ligeværdigt og i øjenhøjde. Vi lader dem vide, gennem anerkendelse, at de værdifulde som de er. Så de føler sig set, hørt og respekteret.
- Vi giver børnene taletid, og lytter interesseret.
- Vi italesætter hvad der er den gode stil og guider børnene til den mest hensigtsmæssige adfærd i diverse kontekster. Eksempelvis også hvordan vi passer på vores ting, hinanden og naturen/miljøet.
- Vi støtter børnene i, f.eks. i samlingsstunder, spisesituationer og i vores aktiviteter, at øve sig i at være i fokus, at have en stemme, at blive lyttet til, at lytte til andre - og få øje på fællesskabet.
- Vi planlægger aktiviteter der understøtter temaer, hvor børnene bliver klogere på sig selv og hinanden. Hvem er jeg? Hvem er du?

Social udvikling

Social udvikling, er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer. Læringsmiljøet skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Hvad vil vi, at børnene skal lære/udvikle?

- At alle børn lære at kunne interagere i store og små fællesskaber.
- At alle børn kan deltage i aktiviteter på fælleskabets præmisser.
- At alle børn lærer at vise empati for andre.
- At børn får redskaber og guidning til at håndterer egne konflikter.
- At alle børn sætter eget spor gennem aktiv deltagelse i leg, samtaler og beslutningsprocesser.
- At alle børn lærer at give plads til hinanden og acceptere hinandens forskelligheder. Dette for at kunne klæde dem på til at kunne indgå i samfundets normer og værdier
- At alle børn får gode sociale relationer til voksne og andre børn.

- Vi skaber legemiljøer og understøtter barnets sammenspil med andre børn, og dermed øves i deres sociale kompetencer.

- Børnenes samvær tematiseres og de inddrages i samtaler med andre børn, hvor børnenes egne og andres følelser italesættes.
- Vi går selv forrest, som gode rollemodeller og guider det enkelte barn i interaktion med andre.
- Vi lærer børnene at sætte ord på deres følelser.
- Vi bekræfter børnenes handlinger som bidrager til at børnene forstår betydningen af egne handlinger, og derved også lærer at se og forstå andre.
- Der skabes små og store grupper, hvor barnet får lov at ytre sig.
- Vi observerer børnenes samspil og skaber derudfra læringsmiljøer der fremmer det enkelte barns sociale kompetencer.
- Vi lægger vægt på et godt samarbejde med forældre for sammen at kunne fremme barnets sociale udvikling- herunder god dialog og viden om, at social udvikling finder sted både i børnehaven og i fritiden.
- Vi skaber tid og rum, til at alle børn kan lære at vente på tur og at kunne hjælpe andre, men også at kunne spørge andre børn om hjælp. Her understøtter vi barnet i de sejre dette kan give, som giver mod, selvværd og følelsen af at kunne bidrage – robuste børn der mestrer eget liv.
- At guide børnene til at vise omsorg og kunne sætte sig ind i den andens sted.

Kommunikation og sprog

”Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtilegnelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden. Læringsmiljøet skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Hvad vil vi, at børnene skal lære/udvikle?

At barnet kan kommunikere så det sprogligt kan indgå i legefællesskaber med andre børn.

Kan indgå i dialog med børn og voksne med en forståelse for turtagning.

- Kan lege sammen med andre børn i længere tid ad gangen, deltage i rollelege og følge sociale spilleregler
- Kan let gøre sig forståelig, og fortælle en historie med en vis sammenhæng i
- Kan sortere ting i kategorier
- Kan gradbøje tillægsord som f.eks. mindre, kortere, længste, største, og bruge forholdsord
- Viser interesse for legeskrivning, kan skrive sit eget navn
- Kan lide at lege med sproget og f.eks. finde på rim selv
- Udtaler ord og lyde rigtigt
- Bruger nutids, - datids og flertalsformer
- Bruger overbegreber som f.eks. dyr, mad, legetøj
- Er nysgerrige og stiller hvordan og hvorfor spørgsmål
- Bruger sætninger om noget der er sket eller skal ske
- Kan bruge fordi-sætninger

Hvordan gør vi det?

- Vi sørger for at hvert enkelt barn har en voksen i børnehaven, som involverer sig i dets liv, og udnytter de sproglige kompetencer barnet har i forvejen, følger barnets interesse, lytter til og bruger åbne spørgsmål, hjælper med at sætte ord på verden, fortolker, udvider og klarer nye ord.
- Vi sørger for en varm og tryk atmosfære, hvor barnet har taletid og kan udvikle sprog gennem leg og gennem samvær med voksne, der grundlæggende bl.a. altid har opmærksomheden rettet mod børnenes sproglige udvikling.
- I forskellige sammenhænge inddeler vi børnene i mindre lege og læsegrupper. Grupperne sammensættes ud fra kriterierne sprog, leg og inklusion. Pædagogen sætter rammerne for læsningen, dialogen og de efterfølgende aktiviteterne og har stor fokus på, at det enkelte barn kommer i samspil med de andre børn.
- Dialogisk læsning og alm. højtlesning
- Vi er opmærksomme på alle aspekter af kommunikationen: fx dialekt, øjenkontakt, de nonverbale udtryksformer, vi bruger mimik og kropssprog. Vi sætter ord på forskellige udtryksformer og følelserne. Barnet øver sig i at være på, vi støtter barnet i konfliktløsning, lære at sætte ord på i stedet for at slå.
- Vi gør brug af Sprogpackens understøttende sprogstrategier. Vi sprogvurderer på alle 3, og 5 årige børn. Børn hvis sprogudvikling ikke er alderssvarende følges nøje af pædagoger, talehøre pædagog og forældre.

- Vi vil støtte barnet i at opnå it- kendskab (læringspil, Ipad og digitalkamera).

Barnets primærvoksen holder øje med barnets sproglige udvikling, og fører jævnligt logbog over udviklingen med bl.a. registrerings materialet TRAS, som også tages med på den årlige samtale omkring barnets udvikling.

Derudover laves der også to sprogvurderinger i barnets børnehavetid, som også indgår i forældresamtalerne.

Krop, sanser og bevægelse

Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen, gennem ro og bevægelse, lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige- og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på. Læringsmiljøet skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Hvad vil vi, at børnene skal lære/udvikle?

Vi er opmærksomme på alle børns grundmotorik (kravle, krybe, trille, hoppe, balance, løbe, gyng og at have hovedet ned af)

- At barnet bliver selvhjulpent ved bl.a. af og påklædning, hygiejne og toiletbesøg
- At børnene føler glæde, begejstring og velbehag ved at bruge kroppen
- At børnene kender egen krop og oplever at have styr på den

- At børnene oplever velbehag og afslappethed gennem berøring og sansestimuli
- At det enkelte barn kan koordinere og mestrer sine bevægelser
- At børnene styrkes i mestring af eget liv på deres udviklingstrin
- At børn lærer at veksle mellem aktive perioder og perioder med ro

Hvordan gør vi det?

- Vi giver børnene berøring ved knus, kram, holde i hånd og øjenkontakt
- Det vigtigste er at vi som voksne er tilgængelige og selv er aktivt deltagende i samspil med børnene
- Alle børn er ude i flere timer hver dag i vores lille skov, som rummer mange gode sansemæssige udfordringer til kroppen. Vi følger årstiderne f.eks. at løbe i bare tæer, vandlege om sommeren samt går turer i vores nærmiljø
- Vi motiverer børnene, så de føler lyst og glæde ved at udfordre kroppen ved bl.a. spille musik og danse og lege med bolde og balloner
- Vi benytter vores gymnastiksal/motorikrum med store og små redskaber. Salen bruges også til vilde lege og afslapning

---

Natur, udeliv og science

Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension. Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.”

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler nysgerrighed og lyst til at udforske naturen. Dette giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling. Læringsmiljøet skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Hvad vil vi, at børnene skal lære/udvikle?

At børnene oplever glæde ved at færdes i naturen og får en større forståelse for natur og hvordan man passer på den

- At de tør tage imod de fysiske udfordringer naturen byder på som eks. Klatre i træer, lege med vand og mudder samt udfordrer sig på vores varierede terræn
- At de gennem alle årstider får sanseoplevelser med naturen og naturfænomener
- At børnene bliver nysgerrige på former og størrelser og dermed en begyndende matematisk opmærksomhed
- At børnene får lov til at være nysgerrige, undersøgende og eksperimenterende i deres omverden
- Vi er ude hver dag uanset vejr
- Vi er nærværende voksne som selv tager på opdagelse sammen med børnene, følger deres spor og fordyber os sammen med dem.
- Vi opmuntrer børnene til at gå lidt længere end de selv umiddelbart tror de kan klare
- Vi er flittige brugere af den nærliggende natur uden for børnehaven

Vi giver det enkelte barn tid til at fordybe sig igennem guidning og dialog udvikler sin naturvidenskabelige forståelse

Vi har fokus på mængder, tal, former, farver både i uderummet samt igangsatte aktiviteter

---

Kultur, æstetik og fællesskab

Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet.

Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier. Læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Hvad vil vi, at børnene skal lære/udvikle?

- At barnet har mulighed for at møde, blive inspireret og afprøve sig selv i forhold til et bredt spekter af kulturelle udtryksformer i og uden for børnehaven.
- At barnet får adgang til materialer, redskaber og moderne medier, som kan give oplevelser og bidrage til børns selvskabende kulturelle aktiviteter.
- At barnet får lejlighed for at deltage i og få viden om kultur, kulturhistorie, traditioner og kunstneriske tilbud.
- At barnet møder voksne, der viser glæde ved at læse, synge, danse, spille, male og tegne, der er bevidste om, at de er kulturbærere.

Hvordan gør vi det?

- Vi deltager i de kulturelle tilbud, nærmiljøet tilbyder fx biblioteket, Nordborg Kirke, Alsion, Nordborg slot, Sønderborg slot, Dybbølmølle, Danfoss Universe, Augustina m.m.
- Vi præsenterer børnene for mange forskellige materialer fx ler, gips, modeller-voks, maling, træ m.m.
- Vi giver dem mulighed for at udfolde fantasien og selv eksperimentere. En del af materialerne er frit tilgængelige fx papir, farveblyanter m.m, så børnene selv kan gå i gang. Andre materialer er

tilgængelige under voksenstyrede aktiviteter. Vi igangsætter planlagte aktiviteter fx fælles udsmykning til stuerne.

- Vi introducerer sprog og eventyrkasser
Vi hører musik, synger, leger sanglege, fortællinger og dramatiseringer.
- Gennem mødet med andre kulturer, snakker vi om andre måder at leve på, andre sprog, traditioner, levevilkår, vaner, udseende m.m.
- Vi forbereder og fejrer traditioner fx Sankt Hans, Fastelavn, Lucia, jul, påske m.m.

Evalueringsskulturr

Hvordan skaber vi en evalueringsskulturr, som udvikler og kvalificerer vores pædagogiske læringsmiljø?

Det vil sige, hvordan dokumenterer og evaluerer vi løbende vores pædagogiske arbejde, herunder sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og de tolv pædagogiske mål?

Arbejdet med trivselsvurderinger, sprogvurderinger og dialogprofil sikrer et systematisk og tilbagevendende fokus på alle børns trivsel, og en mulighed for som professionel, at sætte ord på. Vurderingerne skal ses som et forebyggende redskab, der sikrer, at alle børn "ses" og skaber overblik over børnegruppen. De understøtter det kollegiale og tværfaglige samarbejde og er en faglig ramme i samarbejdet med forældrene. De data, der fremkommer af vurderingerne, analyseres og mulige nye tiltag igangsættes i forhold til læringsmiljøet med baggrund i forskning.

Hver andet år er der KIDS tilsyn i hver afdeling. KIDS står for Kvalitetsudvikling i daginstitutioner. Det tager afsæt i forskningen om, hvad der udgør den mest fordelagtige pædagogiske kontekst, hvor børn har de bedste muligheder for at trives, udvikle sig og lære. I KIDS vurderes den pædagogiske kvalitet i børnenes udviklings- og læringsmuligheder i det pædagogiske miljø i daginstitutionen. KIDS er en observationsmetode, der sætter fokus på tre elementer, der har betydning for pædagogisk kvalitet: Fysiske omgivelser, relationer, leg og aktivitet. Observationerne registrer, i hvilket omfang en given pædagogisk praksis er tilstede i den pædagogiske hverdag i institutionen. Dette er med til at udvikle den pædagogiske praksis.

På Mariehønen udarbejdes der 2 gange om året en handleplan på det enkelte barn for at sikre de bedste forudsætninger for udvikling.

Hvorfor:

Personalet og ledelsen skal løbende forholde sig reflektivt til, hvordan de pædagogiske læringsmiljøer understøtter børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Herunder at vi udvikler en fagligt og selvkritisk og reflekteret tilgang til tilrettelæggelse og evaluering af den pædagogiske praksis.

Ligeledes er det afgørende for netop udviklingen af kvaliteten af den pædagogiske praksis, at vi også løbende dokumenterer og evaluerer sammenhængen mellem læringsmiljø og børnenes trivsel, læring og udvikling.

Hvordan:

Ved at fokusere på, at få en forståelse og deraf meningskabelse for det arbejde vi gør i praksis fx. Hvad er formålet? Hvorfor gør vi som vi gør for at nå dertil? Vores kerneopgave? Hvem er målgruppe? Hvad er rammen og vores fundament? Skaber vi en bevidsthed om vores pædagogik og nuværende praksis?

Metoder/redskaber:

Skabe refleksive rum, hvor vi deler viden, skabe ny viden og derved ny handling igennem daglig dialog, sparring på tværs i grupper, personalemøder og stuemøder.

Vi har sparring med tværfaglige team bestående af psykolog, tale hørekonsulent, socialrådgiver og sundhedsplejerske, dette finder sted hver 2 måned.

Vi bruger en coachende kommunikation i det daglige, samt invitere hinanden til sparring enten kollega/ kollega eller leder/medarbejder.

Brug af aktionslæring, som hviler på den grundlæggende præmis om, at egen praksis og erfaring er god, hvis man er villig til at reflektere over den og se den med nye øjne.

Vi arbejder i vores praksis med følgende evalueringsmetoder:

Vækstmodellen:

Dialogbaseret model - Som er vejen til den gode samtale.

En samtalemodel som kan anvendes i forskellige former for samtaler, hvor tillid og trykthed er afgørende faktorer for en udvikling, hvor det er nødvendigt at skabe forandringer, som kan og skal omsættes i meget konkrete handlinger.

1. *Det går godt*
2. *Udfordringer*
3. *Muligheder*
4. *Aftaler*
5. *Det bedste i dag*

SMTTEmodellen:

Sammenhæng: *Hvad er vi ønsker at opnå?*

Mål: *Hvad vil vi gerne opnå?*

Tiltag: *Hvad vil vi se efter for at vurdere, om vi er på vej til at opnå målet?*

Tegn: *Hvad vil vi se efter for at vurdere, om vi har opnået målet? Hvem gør hvad?*

Opfølgning: *Hvordan og hvornår vil vi vurdere, om vi har opnået målet? Hvem gør hvad?*

Aktionslæring:

Fase 1: *Udfordring/tema*

Fase 2: *Iværksættelse af aktioner*

Fase 3: *Iagttagelse*

Fase 4: *Analyse og bearbejdning af iagttagelser*

Fase 5: *Ny aktion*

Derudover evaluerer vi ved at sparre med hinanden 1 til 1 eller på stuemøder, personalemøder, pædagogiskweekend og forældrerådsmø